

ΟΙ ΤΑΠΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΜΠΑΧ - ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ

Η περίοδος από τα τέλη του 17^{ου} έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα σηματοδεύτηκε στο Αζερμπαϊτζάν με την άνθηση της λαϊκής υφαντικής τέχνης. Τον 18^ο αιώνα, στην εποχή του φεουδαρχικού κατακερματισμού όταν εμφανίστηκαν ξεχωριστά χανάτα, άρχισαν να αναπτύσσονται πιο εντατικά τα τοπικά κέντρα ταπητουργίας και λαϊκής υφαντικής τέχνης, αντί της υφαντικής των ανακτόρων. Ήταν εκείνη την εποχή που τα αρχέτυπα στο υποσυνείδητο του λαού εμφανίστηκαν ξανά με ανανεωμένο σθένος στο μυαλό των ανθρώπων, κάτι που κατά μία έννοια μπορεί να θεωρηθεί ως η αρχή της επιστροφής στις παραδόσεις των μακρινών προγόνων, αν και στην πραγματικότητα αυτή η σύνδεση δεν είχε διακοπεί ποτέ.

Τα χαλιά του Αζερμπαϊτζάν διακρίνονται από μια ποικιλία τύπων και υποτύπων. Ο τυπολογικός πλούτος του χαλιού του Αζερμπαϊτζάν, μαζί με ιστορικούς και εθνοπολιτιστικούς παράγοντες, διαθέτει μια μοναδική ποικιλία εμπνευσμένη από τη φύση και τις κλιματικές συνθήκες, η οποία συμβάλλει επίσης στην ανάπτυξη της ταπητουργίας. Ο χρωματική παλέτα και η ποικιλία των σύνθετων χρωματικών-ρυθμικών μοτίβων του χαλιού του Αζερμπαϊτζάν οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην αντίληψη της φύσης μέσα από το πρίσμα της καλλιτεχνικής σκέψης.

Κατά τη διάρκεια πολλών αιώνων ανάπτυξης της ταπητουργίας στο Αζερμπαϊτζάν, σχηματίστηκαν σταθερά κέντρα ταπητουργίας, η εμφάνιση και η ανάπτυξη των οποίων οφείλονται κυρίως στην ύπαρξη της πρώτης ύλης από την προβατοτροφία. Υπάρχουν τρεις βασικές περιοχές παραγωγής χαλιών στην περιοχή. Η πρώτη

βρίσκεται κατά μήκος των νοτιοανατολικών πλαγιών του Μεγάλου Καυκάσου προς την Κασπία Θάλασσα και τον νότο, στην κατεύθυνση της πεδιάδας Σιρβάν. Η δεύτερη βρίσκεται στη ζώνη του Μικρού Καυκάσου και εκτείνεται στις όχθες του Αράς στα νότια μέχρι το Καφάν στη βορειοδυτική κατεύθυνση. Και οι δύο αυτές περιοχές βρίσκονται κυρίως στο έδαφος της σύγχρονης Δημοκρατίας του Αζερμπαϊτζάν και ο σχηματισμός τους προκύπτει από φυσικές γεωγραφικές συνθήκες. Η τρίτη περιοχή ταπητουργίας σχηματίστηκε ιστορικά στο νότιο Αζερμπαϊτζάν στη ζώνη των βουνών Ταλίσ με πρόσβαση στις διαορεινές λεκάνες Αρντσμπλί και Σεράμπ και πέρα προς το Τεμπρίζ.

Οι περιοχές αυτές, όπου ιστορικά διαμορφώθηκε, αναπτύχθηκε και λειτουργεί μέχρι σήμερα η τέχνη της ταπητουργίας του Αζερμπαϊτζάν, ήταν ο τόπος προσωρινής διαμονής των κτηνοτρόφων. Οι βασικές περιοχές τον 19^ο-20^ο αιώνα ήταν το Καραμπάχ, η Γκουμπά, το Σιρβάν, το Μπακού, η Γκάντζα, η Γκαζάχ, το Τεμπρίζ και το Αρντεμπίλ και εκεί διαμορφώθηκαν οι βασικοί τύποι χαλιών του Αζερμπαϊτζάν. Κάθε μία από αυτές τις περιοχές περιείχε αντίστοιχα μεγάλα κέντρα παραγωγής, τα οποία είχαν άλλες μονάδες παραγωγής. Κάθε περιοχή, κέντρο και μονάδα παραγωγής διακρίνεται από την πρωτοτυπία των τεχνικών και καλλιτεχνικών χαρακτη-

ριστικών της ταπητουργίας που δημιουργεί την ποικιλία χρωμάτων, διακοσμητικών στοιχείων και σύνθεσης, προσδίδοντας ιδιαιτερότητα και χαρακτήρα στα χαλιά του Αζερμπαϊτζάν και δημιουργώντας παράλληλα ποικιλίες παραλλαγές παραδοσιακών συνθέσεων.

Η δημιουργία κέντρων παραγωγής ταπητουργίας δείχνει ότι η εμφάνιση, η ανάπτυξη και η εδραίωση τους δεν εξαρτήθηκε ουσιαστικά από τη δυναμική των ιστορικών και εθνοτικών διαδικασιών στην περιοχή. Η

πρωτοτυπία των χαλιών σε αυτές τις περιοχές δεν καθοριζόταν από παράγοντες σχετικούς με τη φύση, το κλίμα, τη καθημερινότητα, την οικονομία και την κοινωνία, αντιθέτως οι συνθέσεις βασίζονταν πάντα στις αρχαίες παραδόσεις της υφαντικής που είχαν αναπτυχθεί σε αυτήν την περιοχή.

Τα χαλιά του Καραμπάχ. Ο τύπος του Καραμπάχ είχε τη βάση του σε δύο κέντρα, το ορεινό και το πεδινό. Στο ορεινό κέντρο παραγωγής κυριαρχούσαν τον 19^ο αιώνα η πόλη Σουσά και τα χωριά Ντασμπουλάγκ, Ντοβνασλί, Γκιρόβ, Τρνιβίτζ, Μαλιμπεϊλί, Τσαναχτσά, Τουγκ, Ταγκλάρ, Γκαντρούτ, Μουραντχανλί, Γκασιμουσαγκί, Γκουμπαντλί, Γκογκάτζ, Μισέιντ, Μπαγκιρμπεϊλί, Χανλίγκ και Τουτμάς. Η ιδιαιτερότητα του ορεινού κέντρου είναι ότι η παραγωγή χαλιών στα χωριά ήταν λιγότερο ανεπτυγμένη από ό,τι στη Σουσά.

Στα πεδινά, αναμφίβολα καλύτερα εφοδιασμένα με πρώτες ύλες, βασικά κέντρα ήταν οι πόλεις Τζαμπραϊλ, Αγντάμ, Μπάρντα, Φιζούλι. Γύρω από κάθε έναν από αυτούς τους οικισμούς υπήρχουν χωριά όπου οι κάτοικοι εμπορεύονταν τα χαλιά που ύφαιναν. Εδώ υφάνθηκαν τέτοιοι τύποι χαλιών όπως τα «τσελεμπί», «αράν», «γκόντζα», «ατσμά-ιουμά», «σαμπαλίντ-μπουτά», «μπαχμανλί» και «μουγκάν».

Στα χαλιά του Καραμπάχ συγκαταλέγονται επίσης τα χαλιά των κέντρων παραγωγής Ζανγκιλιά, Ταλίς-Λενκαράν και Ναχτσιβάν. Τα πιο συνηθισμένα χαλιά εδώ ήταν τα «Ταλίς» και «Ναχτσιβάν». Μια σειρά μονάδων παραγωγής, όπου μέχρι πρόσφατα ζούσαν Αζερμπαϊτζανοί, βρίσκονταν στην πρώην συνοικία Ζανγκεζούρ, στο έδαφος της σημερινής Αρμενίας.

Η περιοχή του Καραμπάχ φημίζεται για χαλιά με χνούδι, χωρίς χνούδι και για τα προϊόντα χαλιών. Οι ταπητουργοί του Καραμπάχ ανέπτυξαν και χρησιμοποίησαν μια ποικιλία συνθέσεων, μερικές από τις οποίες προέκυψαν ως αποτέλεσμα της δημιουργικής επεξεργασίας συνθέσεων που δημιουργήθηκαν στα κέντρα ταπητουργίας Ταμπρίζ και Αρνταμπίλ.

Το μέγεθος των χαλιών μπορεί να είναι μεγάλο ή μικρό. Ιδιαίτερα δημοφιλή ήταν τα σετ χαλιών «νταστ-χαλί-γκαμπά», τα οποία είχαν μεγάλη ζήτηση στην εγχώρια και ξένη αγορά. Στο Καραμπάχ, κατασκευάζονταν χαλιά τόσο με ψηλό πέλος και πυκνή πλέξη, όσο με χαμηλό πέλος και αραιή πλέξη. Τα πρώτα ήταν πιο χαρακτηριστικά για τη Σουσά και για τις πεδινές περιοχές παραγωγής, ενώ τα δεύτερα για τις ορεινές. Στο Καραμπάχ κατασκευάζονταν χαλιά με σχέδιο μενταγιόν, θεματικά χαλιά και χαλιά με διακοσμητικά στοιχεία. Οι πιο συνηθισμέ-

νες συνθέσεις ήταν τα «μπουϊνούζ», «μπαλίγκ», «νταριανούρ», «μπαχτσάντα-γκιουλάρ», «σαχσιντά-γκιουλιάρ», «χανλίγκ», «χαντιρμέ», «κασίμ-ουσαγκί», «μιναχανί» και «μπουλούτ». ❀

